

Ukrayinky, 2007. – 240 s.; Polishchuk Ya. Literatura ridnoho krayu / Ya. Polishchuk. – Rivne: Azaliya, 1993. – 79 s.

3. Oliynyk–Rakhmannyi R. Literaturno–ideolohichni napryamky v Zakhidniy Ukraini (1919–1939 roky) / R. Oliynyk–Rakhmannyi. – K.: Chetverta khvylya, 1999. – 240 s.; Vitrenko V. Literatura volyns'kykh nimtsiv / V. Vitrenko. – Zhytomyr: Volyn', 2003. – 260 s.; Zhyv'yuk A. Mizh Stslyloyu polityky i Kharybdoyu tvorchosti: hromads'ko-politychnyy portret Ulasa Samchuka / A. Zhyv'yuk. – Rivne: Lista–M, 2004. – 184 s.

4. Mardkovicz A. Ogniska karaimskie: (Luck – Halicz – Wilno – Troki) / Aleksander Mardkovicz. – Luck, 1934. – 20 s.; Sawicka J. Wołyń poetycki w przestrzeni kresowej / J. Sawicka. – Warszawa: Wyd–wo DiG, 1999. – 204 s.; Vaculik J. Dějiny volyňských Čechů. Díl II. Léta, 1914–1945 / J. Vaculik. – Praha: Vydalo Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel v Praze, 1998. – 102 s.

5. Oliynyk–Rakhmannyi R. Literaturno–ideolohichni napryamky v Zakhidniy Ukraini (1919–1939 roky) / R. Oliynyk–Rakhmannyi. – K.: Chetverta khvylya, 1999. – 240 s.

6. Bondarenko H. V. Intelktual'na elita Volyni. – Luts'k: Volyns'ki starozhytnosti, 2012. – 276 s.

7. Zhyv'yuk A. A. Vplyv hromads'ko–politychnoyi ta literaturnoyi diyal'nosti Ulasa Samchuka na rozvytok ukraïns'koyi natsional'noyi svidomosti 1920–i–1990–i roky. – Kyiv, 2002. – 186 s.

8. Henyk S. Samchuk Ulasy / S. Henyk // 150 velykykh ukraïntsiv. – Ivano–Frankivs'k: [b. v.], 2001. – S.210.

9. Dzvin. – Ch.8/9, 1 serp, 1934. – S.4–5.

10. Chopovs'kyi V. Yu. Ukraïns'ka intelihentsiya v natsional'no–vyzvol'nomu rusi na Zakhidniy Ukraini (1918–1939) / V. Yu. Chopovs'kyi. – L'viv: Kray, 1993. – 168 s.

11. Polishchuk Ya. Literatura ridnoho krayu / Ya. Polishchuk. – Rivne: Azaliya, 1993. – 79 s.

12. Hospodyn A. Volodymyr Ostrovs'kyi – nevtomnyy pratsivnyk Volyni / A. Hospodyn // Litopys Volyni: nauk.–populyar. zb. volyneznavstva / In–t Doslidiv Volyni; holov. red. M. Borovykovs'kyi. – Vinnipeh, 1966. – Ch.8. – S.66–68.

13. Revolyutsiyni poety Zakhidnoyi Ukraïny. – Kyiv: Radyans'kyi pys'mennyk, 1958. – 464 s.

14. Pisots'kyi A. Intelihentsiya Volyni: pohlyad kriz' pryzmu chasu / A. Pisots'kyi, N. Voytyuk. – Luts'k: VAT «Volyns'ka oblasna drukarnya», 2009. – 176 s.

15. Hoshovs'kyi B. Poyavylysy «Zibrani tvory» Oleksy Stefanovycha / B. Hoshovs'kyi // Litopys Volyni: nauk.–populyar. zb. volyneznavstva / In–t Doslidiv Volyni; holov. red. M. Borovykovs'kyi. – Vinnipeh, 1978. – Ch.12. – S.205–206.

16. Savchuk B. Zhinostvo v suspil'nomu zhytti Zakhidnoyi Ukraïny (ostannya tretyna XIX st. – 1939 r.) / B. Savchuk. – Ivano–Frankivs'k: Lileya–NV, 1998. – 280 s.

17. Halyna Zhurba // Ukraïns'ke slovo / uporyad.: V. Yaremenko, Ye. Fedorenko. – K., 1994. – Kn.1. – S.459–479.

18. Rusova S. Nashi vyznachni zhinky: literaturni kharakterystyky–silyuety / S. Rusova. – Kolomyia: [b. v.], 1934. – 92 s.

19. Dem'yanchuk H. Halyna Zhurba / H. Dem'yanchuk // Voskresli dlya zhyt'tya: Literaturni syluety. – Rivne, 1998. – S.14–21.

20. Radionova N. K. Dalekyy svit – ridnyy svit ukraïns'koyi pys'mennytsi Halyny Zhurby (1888–1979) // Naukovi zapysky Rivnens'koho oblasnoho kraïneznavchoho muzeju: materialy konf., 24–25 lyut. 2005 r. – Rivne, 2005. – Vyp.3. – S.128–130.

21. Trofymuk S. M. Rozvytok revolyutsiynoyi literatury v Zakhidniy Ukraini 1921–1939 / S. M. Trofymuk. – K.: DVKhL, 1957. – 196 s.

22. Tserkva i narid. – Ch.18, 1936. – S.556–562.

23. Zabolotnyy I. Neskorona Volyn': Narys z istoriyi revolyutsiynoho rukhu na Volyni, 1917–1939 / I. Zabolotnyy. – L'viv: Kamenyar, 1964. – 204 s.

24. Stolyarchuk B. Myttsi Rivnenshchyny. – Rivne: Azaliya, 1997. – 468 s.

25. Myzynets' V. Druha rata / V. Myzynets' // Revolyutsiyni poety Zakhidnoyi Ukraïny: antolohiya / uporyad. M. Trofymuk. – K., 1958. – 379 s.

26. Lutskevych B. Dochka Volyni / B. Lutskevych, V. Lutskevych, P. Makh // Troyandy za hratamy: poeziyi / H. Yu. Zheshko. – K., 1986. – S.3–14.

27. Vitrenko V. Literatura volyns'kykh nimtsiv / V. Vitrenko. – Zhytomyr: Volyn', 2003. – 260 s.

28. Dzvin. – 3 lypnya, 1925. – S.4.

29. Shypovs'ka I. Pokhvala Ukraïni Yuzefa Lobodovs'koho // Lobodovs'kyi Yu. Pisnya pro Ukraïnu. – L'viv: Kamenyar, 1996. – S.9.

30. Vasylevs'ka V. L. Tvory. V 8 t. T.7. Narysy. Statti / V. L. Vasylevs'ka. – K.: Dnipro, 1967. – 380 s.

31. Chernykhivs'kyi H. Kremenechyna vid davnyiny do suchasnosti / H. Chernykhivs'kyi. – Kremenets': Papirus, 1999. – 318 s.

32. Rodinně Kalendář Volyňských Čechů, Rocnik III. – Luck, 1939. – 204 s.

33. DAVO. – F.46. – Op.9. – Spr.2631. – Ark.2; Spr.3072. – Ark.12.

Poniedielnyk L. A., Ph.D., senior lecturer in Modern History of Ukraine, Lesya Ukrainka Eastern European National University (Ukraine, Lutsk), poniedielnyk@ukr.net

Evolution of Volyn literature of interwar period (1921–1939)

The activity of Volyn writers during the interwar twenty years. In some examples of the works of an artist recreated a complete image of the confrontation of ideas of social and political reality given period, according to real life and the real needs of their people.

Keywords: poetry, prose, literature, national identity, themes, art ideology.

* * *

УДК 323.1:94(477)«1924/1929»

Слесаренко О. О.,
аспірантка кафедри історії та археології слов'ян
факультету історичної освіти, Національний
педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова
(Україна, Київ), kafedra_slovjan@ukr.net

СКЛАДНОЩІ РОБОТИ МІСЦЕВИХ ОРГАНІВ ЦЕНТРАЛЬНОЇ КОМІСІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН ТА МЕТОДИ ЇХ ПОДОЛАННЯ (1924–1929 РР.)

На основі архівних матеріалів проаналізовано негаразди, які супроводжували діяльність місцевих органів Центральної комісії національних меншин (ЦКНМ) упродовж 1924–1929 рр. Звернено увагу на фактори від яких залежала злагодженість у їх роботі: кадрове забезпечення, фінансування та авторитет. Розглянуто заходи ЦКНМ у напрямку подолання проблем, які виникали під час облаштування роботи її місцевого апарату.

Ключові слова: місцеві органи Центральної комісії національних меншин, кадрове питання, фінансування, звітність.

Здійснювати роботу з етнополітичного регулювання та впроваджувати національну політику радянського зразка в Україні упродовж 1924–1934 рр. довелося ЦКНМ (Центральній комісії національних меншин). Саме покладаючись на цей державний орган більшовицький режим намагався втягти полінаціональне населення УСРР до соціалістичного експерименту.

Мета дослідження полягає у виявленні проблем, які спіткали місцеві органи ЦКНМ під час розгортання їх роботи упродовж 1924–1929 рр. та аналізі заходів цього державного органу в напрямку їх подолання.

Серед істориків, які, досліджуючи діяльність ЦКНМ, звернули увагу в своїх наукових розвідках на вади у роботі її місцевого апарату слід назвати В. С. Орлянського [1] та Л. Д. Якубову [2]. Джерельну базу дослідження становлять матеріали фонду Центральної комісії національних меншин, який міститься у Центральному архіві вищих органів влади та управління України.

На діяльності місцевого апарату ЦКНМ негативно позначалася некомпетентність його працівників, які навіть у разі виникнення незначних проблем воліли звертатися до центру. Численні звернення низових чиновників до ЦКНМ з проблемами, які мали вирішувати її місцеві органи спричиняли до того, що комісія змушена була періодично доносити в регіони інформацію, яка за змістом в цілому співпадає із відомостями, що містив лист розісланий 17 червня 1925 року на адресу всіх існуючих в Україні окружних бюро національних меншин (ОБНМ): «ЦКНМ доносить до вашого відому, що всі протоколи засідань Президії ВУЦВК відносно виокремлення національних адміністративних одиниць регулярно надходять до окружних адміністративно–

територіальних комісій, а тому прохаємо з цього часу за усіма довідками, які стосуються адміністративно-територіального поділу і, зокрема, виокремлення національних рад звертатися одразу до своєї окружної адміністративно-територіальної комісії, і лише після того, якщо там не буде необхідних вам відомостей, звертатися із запитом до ЦКНМ» [3, арк. 40].

Одночасно, з початку становлення місцевих органів ЦКНМ помічалася надто велика кількість скарг, які потрапляли до них «не за адресою». Наприклад до Уманського ОБНМ надійшло 396 скарг. Більшість цих клопотань мали вирішуватися іншими відомствами внаслідок чого місцеві осередки ЦКНМ надсилали отримані звернення до відповідних установ. Дана тенденція пояснювалася непристосованістю відповідних органів до обслуговування населення національних меншин їх рідною мовою [4, арк. 45].

Робота місцевих органів ЦКНМ хоча й розгорталася швидко, проте її тривалий час спіткали проблеми, пов'язані з питаннями фінансового характеру та кадровим забезпеченням.

Так робота серед греків у Маріупольській окрузі була розпочата у другій половині 1925 року, коли ЦКНМ надіслала туди співробітника по грецькій лінії Пернакія, котрий був уведений членом ОБНМ. Однак діяльність останнього не виходила за межі вирішення земельних питань та не стосувалася «радянського будівництва». 3 грудня 1925 року після звільнення Пернакія його функції було покладено на інспектора освіти. ОБНМ, яке існувало при Маріупольському виконкомі не могло вирішити поставлені завдання, оскільки до бюро входили не штатні співробітники, а працівники з інших установ [4, арк. 15]. З метою координації роботи у сфері національного будівництва до приазовських греків приїжджав завідуючий грецькою секцією Ялі [4, арк. 16]. Повільно проходила робота у середовищі росіян. Упродовж 1926 року лише у Маріупольському ОБНМ було введено посаду працівника для роботи у серед російського населення [4, арк. 26].

У відповідності до сьомого пункту «Положення про комісію у справах національних меншостей при ВУЦВК та її місцевих органів», видатки на утримання місцевих представництв ЦКНМ та їх працівників проводилися по кошторису ВУЦВК. Було проведено уніфікацію заробітної платні працівників місцевих органів по роботі з національними меншинами таким чином, що співробітник губернського масштабу одержував кошти по 16 розряду тарифної сітки, а працівник окружного по 12 [5, арк. 3]. Постанова Малої Президії ВУЦВК від 26 травня 1925 року про фінансування окружного та районного апарату ЦКНМ з місцевих бюджетів схвалювала керівництво цього органу [6, арк. 42]. Невдовзі після цього до ЦКНМ від губернських та окружних комісій національних меншин хлинув потік скарг про те, що виконкоми не надавали їх працівникам у користування канцприладдя та необхідні меблі (столі та стільці), а також відмовлялися компенсувати витрати, пов'язані із поїздками членів комісії до районів задля проведення обстежень та організаційної роботи. Виконавчі органи влади обґрунтовували своє рішення тим, що видатки на утримання комісій не входили до їх кошторису. Цілком слушно вирішивши, що таке ставлення губернських та окружних виконавчих комітетів до місцевих осередків ЦКНМ негативно позначається на роботі останніх, Секретаріат ВУЦВК у листах до

них пояснював, що кошти для забезпечення належного функціонування як губернських, так і окружних комісій по роботі з національними меншинами (за винятком видатків на утримання особового складу) за рішенням Малої Президії ВУЦВК мали надходити саме з місцевих бюджетів [7, арк. 40].

Очільники ЦКНМ негайно закликали Президією ВУЦВК переглянути постанову. Свою реакцію вони обґрунтовували тим, що місцевий апарат ЦКНМ залишався недостатньо міцним, тоді як ставлення виконкомів до роботи у сфері національного будівництва у кожній окрузі значно відрізнялося між собою; недостатня увага до нацмен роботи з боку окремих виконкомів могла викликати негативні наслідки, а саме скорочення або й узагалі скасування посад та використання коштів для потреб не пов'язаних з роботою у середовищі національних меншин. Існувала небезпека, що внаслідок нерівномірного розселення національних меншин, забезпечення апарату ЦКНМ місцевими коштами викликало б обтяження деяких економічно слабких округ видатками на утримання штату нацмен працівників, тоді як округи з низьким відсотком жителів неукраїнського етнічного походження, можливо, в економічному плані міцніші, цих видатків не несли б [6, арк. 42]. Внаслідок надходження з місць клопотань про те, щоб ЦКНМ доклала зусиль у справі справедливого формування окружних бюджетів у частині, яка стосувалася фінансування ОБНМ, керівництво комісії мусило звертатися до Народного комісаріату фінансів з проханням допустити свого представника до участі в засіданні бюджетної наради під час розгляду відповідних питань [8, арк. 12].

На етапі становлення місцевих органів ЦКНМ у багатьох окружних виконавчих комітетах діяльність ОБНМ ігнорувалася та перебувала у занедбаному стані, навіть її члени не бажали виконувати покладену на них роботу. Необхідно констатувати, що працівники окружних виконавчих комітетів вважали ОБНМ за «неорганічну» частину окружного державного апарату, ставилися до нього як до «дорадчого чи то заступницького органу» [4, арк. 59]. Унаслідок подібних міркувань восени 1924 року Донецький губернський виконавчий комітет відмовив у затвердженні штату комісії у справах національних меншин і цим фактично зірвав процес організації цього органу [4, арк. 9].

Беручи до уваги відсутність відповідних співробітників по радянській лінії у штаті Катеринославського губернського бюро національних меншин та брак злагодженості у діях працівників його апарату, помічалася значна відсталість роботи по єврейській та польській секціям, слабка робота по болгарській секції, і лише роботу по німецькій секції було визнано як задовільну. Аби подолати існуючий стан справ ЦКНМ пропонувала Катеринославському губернському бюро проводити планову роботу, беручи за основу надіслану нею інструкцію [9, арк. 39].

Користуючись вказівками ЦКНМ, її місцеві органи складали квартальні плани своєї роботи, які не пізніше ніж за два тижні до початку кожного кварталу зобов'язувалися надсилати до центру. Так у відповідності до розробленого плану Запорізької окружної комісії у справах національних меншин на квітень-червень 1925 року, щомісяця мало відбуватися засідання бюро за участі 2-3 селян. Періодично на зібрання передбачалося викликати працівників низових органів влади, а саме двох німців та одного єврея: представника від сільської ради і КНС [9, арк. 79].

У зв'язку із потребою своєчасного і багатостороннього ознайомлення ЦКНМ зі станом роботи на місцях одразу після встановлення трьохрівневої системи управління постало питання про налагодження тісної взаємодії між комісією та ОБНМ. Забезпечити швидке надходження інформації від окружних бюро до центру мало листування і телеграфні повідомлення. Спочатку деякі ОБНМ відправлену до ЦКНМ кореспонденцію неправильно адресували: «у відділ нацменшин» або «в нацмен ЦК». Унаслідок цього кореспонденція, проблукавши між різними закладами, потрапляла до ЦКНМ із значним запізненням, а інколи взагалі не надходила за призначенням. З огляду на це в одному з циркулярних листів до своїх місцевих органів ЦКНМ пропонувала будь-яку кореспонденцію, що надходила до комісії помічати наступним чином: «Харків, ВУЦВК, для ЦКНМ» [7, арк. 56].

До ЦКНМ повинні були своєчасно надходити протоколи засідань ОБНМ, затверджені ОВК (не пізніше ніж за 7 днів після засідання). Протоколи мали містити зведені дані про поточні заходи та рішення, які приймалися ОБНМ, але не заміщати собою прямих звернень бюро, які пропонувалося надсилати у формі доповідних та пояснювальних записок [7, арк. 55]. ЦКНМ прохала в окремих доповідних записках описувати умови роботи працівників на місцях, ставлення до нацмен органів населення та зазначати участь співробітників ОБНМ у різноманітних зібраннях, комісіях і конференціях [7, арк. 69].

ЦКНМ з метою обліку проведеної роботи вимагала від своїх місцевих органів надавати короткий щомісячний звіт про виконані ними завдання. Звіт мав бути складений та надісланий до установи спершу упродовж перших п'яти, а згодом десяти днів кожного наступного місяця [10, арк. 208]. В інструкції з оформлення звітної відомості йшлося, що до неї мала вноситися виключно перевірена інформація, а дані, які не вміщувалися на формулярі пропонувалося записувати на окремому аркуші [7, арк. 69]. Своєчасно, упродовж двох тижнів після закінчення кожного робочого кварталу окружні бюро мали надавати ЦКНМ також квартальні звіти (з 1 січня по 31 березня, з 1 квітня по 31 червня, з 1 липня по 31 вересня, з 1 жовтня по 31 грудня) про стан роботи серед окремих національних меншин. Звіт пропонувалося складати у відповідності до спеціально розробленої схеми. Він мав містити інформацію про організацію роботи місцевих органів ЦКНМ, участь національних меншин у радянському будівництві, особливості функціонування національно-адміністративних одиниць, національних судів, стан комітетів незаможних селян та кооперації, залучення євреїв до землеоблаштування, розвиток шкільної справи і культурної роботи, відокремлення церкви від держави [10, арк. 208]. Підготовлені ОБНМ чи уповноваженими звіти про проведену роботу схвалювали і направляли до ЦКНМ [11, арк. 18]. Зі звітів видно, що завдання, які виконувались на рівні округи мали досить звужену спрямованість і впливали із загальної концепції підходів ЦКНМ. А тому і звіт складався так аби подати у позитивному ключі кроки органів влади, реальні труднощі, що мали місце в етнопонаціональному середовищі затушовувалися або й взагалі не згадувалися. Разом із тим, у звітних документах зосереджувалась увага на фактах, що підкреслювали ефективність дій відповідних органів. У звіті про роботу Уманського ОБНМ за період від травня 1927 року по травень 1929 року подавалась статистична інформація у розрізі трьох років щодо розвитку мережі шкіл для єврейської і польської

молоді, визначався ріст освіченості різних соціальних груп та вікових категорій етносів. Наводились дані про відкриття навчальних закладів, їх матеріально-технічний стан, підготовку педагогічних кадрів, тощо [12, арк. 31]. На засіданнях ЦКНМ відбувалося обговорення звітів місцевих органів по роботі з національними меншинами. Проаналізувавши звіт Київського губернського бюро у справах національних меншин за 1924 рік, ЦКНМ прийшла до висновку, що проведену ним роботу в цілому можна було вважати задовільною, було звернено увагу на значний обсяг проробленої роботи у сфері переселення євреїв та роботу серед народів Сходу [8, арк. 4]. На основі цих звітів ЦКНМ готувала інформацію про свою роботу для ВУЦВК.

Місцевим органам з боку ЦКНМ надавалась допомога, консультації, проводилось інструктування апаратними працівниками. На місцях виникало безліч питань, які не можна було розв'язати без допомоги з гори. Зокрема, через брак штатних працівників – районних уповноважених, виникали труднощі з обслуговуванням районів із досить строкатим розміщенням етносів. Траплялися випадки, коли у районі один уповноважений від поляків, який володів виключно польською мовою, змушений був працювати з євреями, німцями, чехами, які щільно заселяли край [13, с. 109]. Безумовно, що у даному випадку, мав місце конфлікт інтересів: уповноважений віддавав перевагу полякам, а решта нацменшин залишались без необхідної уваги та підтримки. Разом з тим робота по інструктуванню протягом 1924–1927 років була спонтанною, що пояснювалося відсутністю спеціального інструкторського відділу в центральному апараті ЦКНМ. Використовувана спочатку тактика виклику доповідачів з місць не приносила необхідного ефекту, оскільки не відзначалася систематичністю. Вона відіграла роль примусового засобу, який потребував жорсткого адміністративного контролю і тиску. Найпоширенішою формою керівництва низовими структурами виступало листування, зміст якого головним чином відображав інформацію про виконання вимог циркулярів, що надходили спецпоштою [4, арк. 3].

Отож, місцеві органи ЦКНМ на етапі свого становлення змушені були розгортати діяльність в складних умовах кадрового дефіциту, який поглиблювала некомпетентність окремих співробітників, їх небажання виконувати безпосередні обов'язки. Зверхнє ставлення губернських та окружних виконавчих комітетів до ОБНМ створювало ситуацію за якої працівники останніх не розраховували на сторонню допомогу у разі виникнення непередбачених ситуацій. На роботі місцевих осередків ЦКНМ також негативно позначалися проблеми фінансового характеру. Для того аби подолати існуючі негаразди ЦКНМ насамперед мала їх встановити. Здійснити це їй вдалося шляхом впровадження періодичної звітності. Виявлені у такий спосіб недоліки ЦКНМ намагалася ліквідувати, спочатку викликаючи до себе місцевих працівників для надання вказівок, а потім поглиблюючи інструкторське листування.

Список використаних джерел

1. Орлянський В. С. Центральна комісія національних меншин та її робота щодо єврейського населення України в 1920-і роки // Культурологічний вісник Нижньої Наддніпрянини / В. С. Орлянський. – 2005. – №8. – С.37–43.
2. Якубова Л. Д. Центральна комісія національних меншин (ЦКНМ) при ВУЦВК та її місцеві органи. 1924–1935 / Л. Д. Якубова // Проблеми історії України: факти, судження, пошуки. – 2005. – №14. – С.329–365.

3. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. – Ф.413. – Оп.1. – Спр.37. – 59 арк.
4. Там само. – Спр.10. – 122 арк.
5. Там само. – Спр.4. – 120 арк.
6. Там само. – Спр.43. – 106 арк.
7. Там само. – Спр.28. – 129 арк.
8. Там само. – Спр.40. – 85 арк.
9. Там само. – Спр.41. – 76 арк.
10. Там само. – Ф.1. – Оп.2. – Спр.1904. – 210 арк.
11. Там само. – Ф.413. – Оп.1. – Спр.42. – 82 арк.
12. Там само. – Спр.399. – 210 арк.
13. Первое всеукраинское совещание по работе среди национальных меньшинств 8–11 января 1927 года. – X., 1927. – 222 с.

References

1. Orljans'kyj V. S. Central'na komisija nacional'nyh menshyn ta i'i' robota shhodo jevrejs'kogo naseleennja Ukrai'ny v 1920-i roky // Kul'turologichnyj visnyk nyzhn'oi' Naddniprojanshyny / V. S. Orljans'kyj. – 2005. – №8. – S.37–43.
2. Jakubova L. D. Central'na komisija nacional'nyh menshyn (CKNM) pry VUCVK ta i'i' miscevi organy. 1924–1935 / L. D. Jakubova // Problemy istorii' Ukrai'ny: fakty, sudzhennja, poshuky. – 2005. – №14. – S.329–365.
3. Central'nyj derzhavnyj arhiv vyshhyh organiv vlady ta upravlinnja Ukrai'ny. – F.413. – Op.1. – Спр.37. – 59 арк.
4. Там само. – Спр.10. – 122 арк.
5. Там само. – Спр.4. – 120 арк.
6. Там само. – Спр.43. – 106 арк.
7. Там само. – Спр.28. – 129 арк.
8. Там само. – Спр.40. – 85 арк.
9. Там само. – Спр.41. – 76 арк.
10. Там само. – Ф.1. – Оп.2. – Спр.1904. – 210 арк.
11. Там само. – Ф.413. – Оп.1. – Спр.42. – 82 арк.
12. Там само. – Спр.399. – 210 арк.
13. Pervoe vseukrainskoe soveshhanie po rabote sredi nacional'nyh men'shinstv 8–11 janvarja 1927 goda. – X., 1927. – 222 s.

Slesarenko O. O., postgraduate student, Historical Education Department, National Pedagogical Dragomanov University (Ukraine, Kyiv), kafedra_slovjan@ukr.net

The difficulties of the local authority activities of Central Commission for National Minorities and methods to overcome them (1924–1929)

Based on archival material, the problems that accompanied the activities of the local authorities of Central Commission for National Minorities (CCNM) during 1924–1929 were analyzed. The attention was paid to the factors upon which the synergy in work was depended: staffing, budgeting and authority. The actions of CCNM connecting with overcoming the problems that arose during the arrangement of the local authorities were examined.

Keywords: local authority of Central Commission for National Minorities, personnel affairs, budgeting, reporting.

* * *

УДК 336.225.2(477)(091)

Котик Ю. В.,
кандидат історичних наук, старший викладач,
Вінницький національний аграрний університет
(Україна, Вінниця), yura.kotik.70@mail.ru

Відновлення діяльності податкових органів УРСР у 1943–1945 рр.

Мета статті полягає у проведенні історичного аналізу процесу відновлення діяльності податкового апарату УРСР у 1943–1945 рр., як вагомого чинника успішної фінансової політики радянської влади.

В процесі дослідження були використані загальнонаукові методи: аналіз і синтез, індукція та дедукція та спеціальний метод історичного дослідження – аналіз архівних документів.

У роботі проаналізовані заходи радянської влади щодо налагодження діяльності та відновлення структури податкових органів після звільнення території УРСР від німецької окупації, труднощі та недоліки у функціонуванні фінансових органів УРСР та шляхи їх подолання.

Ключові слова: оподаткування, УРСР, державні доходи, податкова політика, платники податків, податкові органи, обласний фінансовий відділ, управління податків, бюджет.

Спроби історичного аналізу проблеми відновлення діяльності податкових органів УРСР у 1943–1945 рр. були зроблені українськими дослідниками О. Перехрестом, П. Кучерявенком, П. Григорчуком. Однак спеціальні дослідження не проводилися.

Зростання воєнних витрат у боротьбі з гітлерівською Німеччиною та її союзниками спричинило максимальне напруження всіх ланок народного господарства СРСР, вимагало радикальних та ефективних кроків для оптимізації бюджетного дефіциту, пошуку нових джерел фінансування, збільшення податкового навантаження на державні та кооперативні підприємства та громадян. Для вирішення цих завдань радянська влада на звільненій від німецької окупації території, зокрема УРСР, заохочувала швидко відновлювати промисловість та сільське господарство, функціонування державних та господарських органів з метою отримання необхідних ресурсів.

Однак ситуація з кадровим та матеріально-технічним забезпеченням фінансових органів УРСР у 1943–1944 рр. була складною. На нараді наркомату фінансів УРСР 8 грудня 1943 року зазначалось, що Харківський міський фінвідділ укомплектований лише трьома працівниками відділу державних доходів, у міських фінансових відділах Запоріжжя, Ворошиловграду, Чернігова та Києва відділи державних доходів взагалі не сформовані [1, арк. 19]. Організовані у Харкові двомісячні фінансові курси для 28 абітурієнтів не вирішили кадрових проблем у місцевих податкових органах. Стягнення податків з державних підприємств та громадян у Харківській області не проводилась. Фінансові працівники були зосереджені на інвентаризації фондів державного майна. В Сумах податковий облік не розпочинався, звітність підприємств не перевірялась [1, арк. 20]. За інформацією очільника Наркомату фінансів (надалі НКФ) СРСР Г. Мар'яхіна оподаткування у першій половині 1943 року в УРСР було відновлено лише у 35 районах, у другому півріччі працівники районних фінвідділів виконували роботу не передбачену посадовими інструкціями, низовий податковий апарат залишався несформованим [1, арк. 22]. Податкова звітність була громіздкою. Наприклад, в Сумах інспектори на підставі складених актів обстеження господарської діяльності суб'єктів не могли зробити самостійно аналітичної звітності [1, арк. 22]. НКФ УРСР в 1943 році констатував, у 1943 році в двадцяти трьох звільнених від окупації районах Дніпропетровської області поновили роботу 20 з 23 за штатом старших податкових інспектора. У звільненій Ворошиловградській області працювало лише 11 старших інспекторів державних доходів, 5 старших податкових інспекторів, 10 головних бухгалтерів. 333 посад податкових інспекторів вакантними залишались 16. Серед податкових агентів (представники податкових органів у селі – від авт.) спостерігалась плінність кадрів. В цілому, у Ворошиловградській області не вистачало 277 фінансових працівників. За відсутності теплих приміщень та освітлення курси з підготовки податкових працівників не організувались, лише було проведено чотири семінари з службовцями податкових відділів та два з працівниками відділів державних доходів [1, арк. 48].

На міжобласній нараді завідуючих обласними фінансовими відділами УРСР (далі облфінвідділами – від авт.) та керівників секторів податків 27–29 грудня